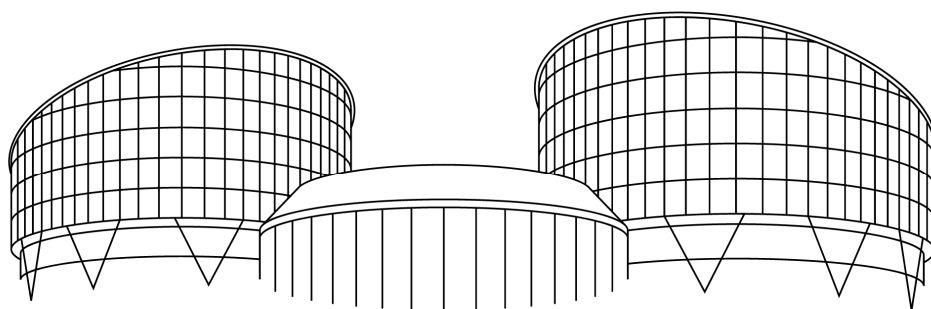

PSIČIKOS
SVEIKATOS
PERSPEKTYVOS

EUROPOS ŽMOGAUS TEISIŲ TEISMO STRATEGINIŲ BYLŲ APIBENDRINIMAS

Parengta įgyvendinant projektą „**Psichikos sveikatos ir žmogaus teisių advokacijos Lietuvoje link: NVO rolė**“, finansuojamą Europos ekonominės erdvės finansinio mechanizmo NVO programa Lietuvoje.

Už apibendrinimą atsakinga viešoji įstaiga „Psichikos sveikatos perspektyvos“.

Be VŠĮ „Psichikos sveikatos perspektyvos“ sutikimo ši leidinį draudžiama atgaminti bet kokia forma ar būdu, viešai skelbti, įskaitant padarymą viešai prieinamais kompiuterių tinklais (internete), išleisti ir versti, platinti jo originalą ar kopijas parduodant, nuomojant, teikiant spaudai ar kitaip perduodant nuosavybėn.

Cituojant būtina nurodyti šaltinį ir už leidinį atsakingą organizaciją – VŠĮ „Psichikos sveikatos perspektyvos“.

A yellow sticky note with two red pushpins at the top, containing the following text:

Už indėlį rengiant
šį apibendrinimą
labai dėkojame
savanorei Ivetai
Kulakovaitei

Žmogaus teisės – tai universalios teisės, kurios priklauso kiekvienam žmogui be jokių išimčių, nesvarbu, kokia teisinė sistema vyrauja valstybėje. Šios teisės suprantamos kaip laisvė, imunitetas ir privilegija asmeniui, jų gali reikalauti kiekvienas individas esantis visuomenės dalimi. Dar netolimoje praeityje Jungtinės Amerikos Valstijos paskelbė, jog valstybė neturi jokių teisių į asmeninį žmogaus gyvenimą, o vienintelis moralinis valdžios tikslas yra individo teisių apsauga. Tokiu požiūriu vadovaujasi ir Europos Sąjunga bei kiekviena atskira jos valstybė, stengdamasi užtikrinti kuo efektyvesnę žmogaus teisių apsaugą. Tokios bylos yra nagrinėjamos **Europos Žmogaus teisių teisme (toliau EŽTT)**.

Viena iš visuomenės grupių, kuriai dažnai reikalinga žmogaus teisių apsauga – yra psichikos sveikatos sutrikimų turintys asmenys. Šie sutrikimai būna įgimti arba atsiranda dėl sveikatos, aplinkos, socialinių ir psichologinių veiksnių, pavyzdžiui, asmenys išgyvena depresiją, nerimo sindromą, šizofreniją ar kt. Dar prieš 200 metų tokie žmonės buvo „gydomi“ antihumaniškais būdais, tačiau dabar vis labiau stengiamasi šią visuomenės grupę integruoti į socialinį gyvenimą, padedama jiems prisitaikyti, o ir visuomenė yra šviečiama, jog baimė jaučiama šiems žmonėms yra nepagrįsta ir bevertė. Dažnai psichikos sveikatos sutrikimų ar negalią turintys asmenys yra engiami ir institucijų, ar kompetentingų specialistų, kurie pamiršta esmines ir visiems priklausančias žmogaus teises, todėl ypatingai svarbu, jog nukentėję asmenys turėtų realią teisę kreiptis pagalbos, kuri būtų jiems suteikta advokataujant.

TEISINIS VEIKSNUMAS

H.F. prieš Slovakiją (2005 m.)

Praktikoje pasitaiko atvejų, kuomet asmuo, turintis psichikos sveikatos sutrikimų, yra laikomas **neveiksniu**, asmuo dėl tam tikrų sutrikimų ar nepakankamų asmeninių gebėjimų negali savarankiškai priimti sprendimų, nesugeba reikšti savo sprendimų ar ginti teisėtų interesų. Vieną iš tokių bylų nagrinėjo EŽTT. Ginčas tarp pilietės **H.F. ir Slovakijos** kilo tuomet

kai teismas panaikino pareiškėjos teisinį veiksnumą remiantis duomenimis, jog ji serga chronine paranojine šizofrenija ir nesugeba tinkamai spręsti teisinių ar kitų asmeninių reikalų. Teismas neišklausė pareiškėjos parodymų, o rėmėsi buvusio vyro ir jo liudytojų parodymais. Pareiškėja apeliavo, tačiau teismas neišklausęs jos parodymų ir nereikalavęs pakartotinių psichiatrinių tyrimų, kaip reikalavo H.F. advokatai, atmetė apeliaciją ir pareiškėja teisinį veiksnumą susigražino tik 2001 m. liepos mėn. Pilietė H.F. teigė, jog buvo pažeistas Europos žmogaus teisių konvencijos (toliau Konvencijos) 6 str., kuris užtikrina sąžiningą procesą, tinkamą gynybą, atitinkamą laiko ir efektyvumo prasme. Ji tvirtino, jog teismas panaikino jos teisinį veiksnumą netinkamai nustatęs aplinkybes, nepateikė priešasčių tokiam sprendimui bei neužtikrino tinkamos gynybos, kuri atstovautų pareiškėją. 2005m. EŽTT išaiškino, jog Slovakijos nacionalinė teisė reglamentuoja, jog asmuo, kuriam atimtas teisinis veiksnumas, privalo turėti atstovą gynybai, tačiau pareiškėjai buvo atstovauta tik apeliaciniame teisme. Taip pat psichiatrų pateiktos išvados turi būti nuolat atnaujinamos, negalima remtis tik pirminėmis išvadomis. Taigi, EŽTT nustatė, jog buvo pažeistas 6 str., Slovakijos teismas ne itin atsakingai rinko įrodymus, jog išvengtų bet kokių teisinių netikslumų, sprendžiant ypatingai svarbų klausimą dėl pareiškėjos teisinio veiksnumo.

Luberti prieš Italiją (1984 m.)

Teisme pasitaiko atvejų, kuomet **neveiksnumas** būna laikinas, tarsi pataloginė būseną atsirandanti dėl psichikos sveikatos sutrikimų. Štai **Italijos pilietis Luberti** buvo apkaltintas žmogžudyste, kurią įvykdė nesuvokdamas ką daro. Apeliacinis teismas nurodė, jog būtų atlikti du ekspertų tyrimai: šie teigė, jog p. Luberti turėjo psichikos sveikatos sutrikimų ir esą buvo pavojingas visuomenei, tai patvirtino ir trečiasis ekspertas. Teismas nusprendė, jog asmuo bus kalinamas psichiatrinėje ligoninėje 2 metus. Per šį laikotarpį, Luberti tris kartus kreipėsi į teismą, jog būtų paleistas, teigdamas, jog buvo pažeistas Konvencijos 5 str., jog teismas priėmė nuosprendį pareiškėjui jau nesergant psichikos liga. 1984 m. EŽTT išaiškino, jog nacionaliniai teismai turi diskrecijos teisę, buvo patikimai nustatyta, jog pareiškėjas turi psichikos sveikatos sutikimų ir bausmė buvo parinkta teisingai.

Matter prieš Slovakiją (1992 m.)

Tęsiant teisinio **neveiksnumo** problemą, pareiškėjas **Matter tvirtino, jog Slovakija** pažeidė Konvencijos 6 str., dėl nepagrįstai ilgo bylos svarstymo, kuriuo buvo sprendžiama ar po ketverių metų piliečiui gražinti atimtą teisinį veiksnumą. Bylinėjimasis truko ilgiau nei 7 metus, per tą laiką buvusi Čekijos ir Slovakijos Federalinė Respublika ratifikavo Konvenciją ir pripažino teisę į asmenų peticiją. 1992 m. EŽTT išaiškino, jog sprendimas buvo lemiamas dėl piliečio civilinių teisių ir pareigų ir faktas, jog byla buvo sudėtinga ar kad pareiškėjas bandė bylos svarstymą perduoti kitam teismui, nedarė įtakos Slovakijos teismo pažeidimui dėl pernelyg ilgo bylos svarstymo.

H.L. prieš Didžiąją Britaniją (2004 m.)

Psichikos sveikatos sutrikimai pasireiškia ir negalios forma, **Didžiosios Britanijos pilietis H.L.** sirgo autizmu, jis negalėjo šnekėti, turėjo sutrikusio mąstymo ir suvokimo problemų, neturėjo pilnaverčio teisinio **veiksnumo**, todėl negalėjo atsisakyti ar sutikti dėl **medicininio gydymo**. Asmuo buvo prižiūrimas apmokamų globėjų. Kartą būdamas dienos priežiūros centre, H.L. pradėjo kumščiais trankyti savo galvą, vėliau ją trankė į stalą, dėl šių priežasčių buvo išvežtas į ligoninę, kur psichiatras nustatė, jog asmeniui reikalingas nuolatinis uždaras gydymas ir priežiūra, nors anot kitų gydytojų, apskritai toks asmens izoliavimas ir kalinimas paprastai nėra reikalingas ar tinkamas. Globėjai prašė, jog H.L. būtų išleistas, tačiau prašymas buvo atmestas. Pareiškėjas teigė, jog Didžioji Britanija pažeidė Konvencijos 5 str. ir įkalino jį neteisėtai kaip neformalų pacientą psichiatrinėje ligoninėje. 2004m. EŽTT išaiškino, jog pareiškėjas visada būdavo prižiūrimas, negalėdavo išeiti vienas, todėl nebuvo svarbu, ar jis bus rakinamoje, ar nerakinamoje patalpoje. Priimant sprendimą, nebuvo paisoma procedūrinių taisyklių, ypačingai dėl riboto pareiškėjo veiksnumo, nebuvo paskirtas gynėjas, galintis atstovauti H.L., taip pat trūko teisinio pagrindo ir įrodymų, jog asmuo būtų izoliuotas ligoninėje.

D.D. prieš Lietuvą (2012 m.)

2000 m. pareiškėja **Lietuvos pilietė D.D.** įtėvio iniciatyva buvo pripažinta **neveiksnia**, o 2004 m. ji buvo priverstinai apgyvendinta socialinės globos institucijoje. Pareiškėja nebuvo kviečiama ir į teismo posėdį, kuriame buvo sprendžiamas klausimas dėl jos teisinio globėjo paskyrimo. Vėliau, nagrinėjant teisme globėjo keitimo klausimą, pareiškėjos dalyvavimas buvo užtikrintas, tačiau jos interesus atstovavo jos globėjo advokatas. EŽTT sprendime nurodė, kad dėl priešingų D.D. ir jos globėjo interesų, globėjo teisinis atstovas negalėjo tinkamai atlikti D.D. atstovo vaidmens ir teisingo teismo principas reikalavo, kad D.D. būtų užtikrintas asmeninis teisinis atstovas.

EŽTT sprendimu 2012 m. buvo konstatuota, kad priverstinis D.D. apgyvendinimas socialinės globos namuose prilygsta jos laisvės atėmimui – šių namų administracija turėjo visišką kontrolę D.D. atžvilgiu dėl jos gydymo, globos, gyvenimo ir judėjimo laisvės. Be to, nors D.D. ir neturi teisinio veiksnio, tačiau ji faktiškai suvokė, kad buvo apgyvendinta socialinės globos namuose priverstinai ir nesutiko juose toliau gyventi. EŽTT pripažino Konvencijos 5 ir 6 str. pažeidimus. EŽTT sprendimas konstatavo, kad proto negalią bei psichikos sutrikimų turinčių asmenų teisių užtikrinimo sistema Lietuvoje turinti rimtų teisinio reguliavimo ir praktinių trūkumų.

INSTITUCINĖ GLOBA

Intitucinė globa yra teikiama didelėse izoliuojančiose įstaigose, kurios buvo sukurtos tam, kad suteiktų pastogę ir paramą asmenims, kuriems reikia socialinės pagalbos. Tačiau, dabar jau yra įrodyta, jog šiose įstaigose teikiamos paslaugos neužtikrina į asmenį orientuotos paramos ir prisideda prie žmonių atskirties nuo visuomenės kūrimo. Toks atskyrimas nuo bendruomenių ir šeimų smarkiai apriboja įstaigose gyvenančių asmenų

gebėjimus ir galimybę dalyvauti plačiojoje visuomenėje.¹ Deja, institucinė globa vis dar yra viena iš pagrindinių paslaugų Lietuvoje, teikiamų asmenims turintiems, negalią ar psichikos sveikatos sutrikimų. Valstybė paskiria atsakingą specialistą, kuris pasirūpina specialių poreikių turinčiu asmeniu, arba apgyvendina tokį asmenį specialiose valstybinėse įstaigose, kurių pagrindinė užduotis yra institucinė globa, priežiūra ar rūpyba.

D.G. prieš Airiją (2002 m.)

Štai **Airijos pilietis D.G.** buvo prižiūrimas atsakingų asmenų nuo pat vaikystės. Jam buvo diagnozuoti rimti asmenybiniai psichikos sveikatos sutrikimai, o laikui bėgant jis įsitraukė ir į nusikalstamų veikų ratą. Asmuo nepakluso specialistų nurodymams, tačiau reikalavo suteikti jam tinkamą gyvenamąją vietą, kuri atitiktų jo poreikius. Atsakingi asmenys pripažino jį keliančiu grėsmę tiek sau, tiek aplinkiniams. Vėliau, ieškodami bendro kompromiso, nusprendė D.G. perkelti į sustiprinto režimo skyrių paaugliams, tačiau, Airijoje nebuvo įkurta tokia įstaiga, todėl berniukas 3 savaitėms buvo perkeltas į pataisos namus, dėl ko pareiškėjas ir kreipėsi į Teismą, dėl Konvencijos 5 str. pažeidimo.

2002m. EŽTT patvirtino, jog Airija įvykdė pažeidimą. Nepilnamečių apsauga yra vienas svarbiausių nacionalinių teismų užduočių ir, nors mokymosi sąlygos tokioje įstaigoje, skirtoje psichikos sveikatos sutrikimų turintiems asmenims, neturi būti suprastos šabloniškai (it klasė su suolais), tačiau, bent jau minimalios sąlygos tam privalo būti sudarytos. Šiuo atveju, perkėlimas į pataisos namus nebuvo tinkama išeitis, užtikrinanti jo saugumą ir mokymosi galimybes.

Egger prieš Austriją (1993 m.)

Asmuo, kuriam paskirtas globėjas, privalo turėti realią teisę kreiptis į teismą ir reikalauti jį pakeisti ar reikšti su tuo susijusius poreikius. **Austrijos pilietis Egger**, kuriam dėl

---

¹ Europos ekspertų grupė perėjimo nuo institucinės prie bendruomenėje teikiamos globos klausimais „Bendrosios europinės gairės dėl perėjimo nuo institucinės prie bendruomeninės globos: Tvaraus perėjimo nuo institucinės globos prie šeimoje ir bendruomenėje teikiamų alternatyvų vaikams, neįgaliesiems, psichikos sveikatos problemų turintiems asmenims ir vyresnio amžiaus asmenims Europoje įgyvendinimo ir rėmimo gairės“ (2012):

<http://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&ved=0CCYQFjAB&url=http%3A%2F%2Fdeinstitutionalisationguide.eu%2Fwp-content%2Fuploads%2F2013%2F04%2FCommon-European-Guidelines-Lithuanian-version-EDITED.pdf&ei=A4jkU-PwA4WfygPmjoLoCg&usq=AFQjCNHkdHmXLG5MHF-Of0fWwIegviVCXQ&sig2=QcOBLjvMuTOpljBVjkQsg&bvm=bv.72676100.d.bGQ>

psichikos sveikatos sutrikimų buvo paskirta **institucinė globa**, norėjo pakeisti savo **globėją**. 1993m. EŽTT išaiškino, jog remiantis Austrijos nacionaline teise, kad ir dėl riboto teisinio veiksnio, globėjo atstovavimas asmeniui neužkerta teisės kreiptis į teismą.

Gaskin prieš Angliją (1989 m.)

Štai **Anglijos pilietis**, dar būdamas vaikas buvo apgyvendintas globos namuose. Jis teigė, jog gydymas būnant juose, paveikė jo asmenybę ir blogąją pusę ir sukėlė akivaizdžių asmenybinių sutrikimų. **Gaskin** reikalavo pamatyti jo asmeninę ligos istoriją, tačiau įstaigos vadovybė atsisakė ją suteikti teigdami, jog informacija bus suteikta tik tuomet, jei leidimą duos socialiniai darbuotojai taip pat prisidėję prie bylos. Gaskin kaltino Angliją pažeidžiant Konvencijos 8 str. dėl teisės į asmeninį gyvenimą. 1989m. Teismas pripažino Angliją kalta ir gynė vieną svarbiausių vertybių saugomą EŽTT – privataus gyvenimo neliečiamumą. Teismas išaiškino, jog išimtis nesuteikti informacijos apie asmens vaikystę ir ligos istoriją galėtų būti tik ta, jei informacijos prieinamumas priklauso tik pačiam suteikėjui, tačiau šiuo atveju, prie jos prieiti gali ir tretieji asmenys – socialiniai darbuotojai – todėl informacija turėjo būti laikoma vieša ir prieinama pareiškėjui.

Kolanis prieš Angliją (2005 m.)

Institucinio globėjo paskyrimas ir paieška yra kompetentingos institucijos, teismo, pareiga surasti jį, priėmus sprendimą, jog toks specialistas yra būtinas. Štai **Anglijos pilietė Kolanis**, kuri sirgo psichikos sveikatos liga, buvo apkaltinta „šturkštaus įžeidimo“ pažeidimu ir buvo hospitalizuota psichiatrinėje ligoninėje. Mergina kreipėsi į atitinkamą Tribunolą dėl sprendimo peržiūrėjimo. Tai patenkinus 2005m. buvo pripažinta, jog mergina gali gyventi namuose, prižiūrima tėvų, psichiatro ir socialinio darbuotojo, kurio surasti prieš tai nesugebėjo atsakingos institucijos ir tokiu būdu pažeidė Konvencijos 5 str.

PRIVERSTINĖ HOSPITALIZACIJA

Kiekvienoje valstybėje yra numatoma **priverstinės hospitalizacijos** arba kitaip – psichiatrinio gydymo, be asmens duoto sutikimo – galimybė, tik skiriasi jos tvarka. Prieš imantis šių veiksmų, yra privalu atlikti psichikos sveikatos būklės patikrinimą bei įvertinti, ar kyla pagrįsti įtarimai, jog asmuo gali sukelti žalą sau, aplinkiniams ar visuomenei, sveikatai ar gyvybei. Tvirtai tikima, jog priverstinė hospitalizacija turi būti paskutinis pasirinkimas, jei tik nėra kitų alternatyvų. Taip pat turi būti sudarytos sąlygos, priverstinai hospitalizuotam asmeniui, kreiptis į kompetentingas institucijas, bent dalinai ginti savo teises teisme dėka atstovų, o ne tapti visiškai izoliuotu asmeniu.

Enhorn prieš Švediją (1989 m.)

Štai **Švedijoje**, pilietis **Enhorn** buvo ŽIV nešiotojas ir užkrėtė dar vieną vyrą. Pilietis tuomet buvo hospitalizuotas ligoninėje siekiant užkirsti kelią toliau plisti ligai. Išleistas iš ligoninės, Enhorn buvo diagnozuoti paranojiniai asmenybės sutrikimai, dėl to jis buvo ir vėl gražintas į ligoninę, kur praleido viso apie septynerius metus. Pareiškėjas Enhorn tvirtino, kad buvo pažeistas Konvencijos 5 str. dėl priverstinės hospitalizacijos ir izoliacijos. 1989m. Teismas pripažino pažeidimą, ir išaiškino, jog svarstant hospitalizacijos teisėtumą, svarbu atskirti, ar liga yra pavojinga visuomenės sveikatai ir saugumui, bei ar tokia priemonė yra paskutinė iš visų galimų mažiau asmens laisvę ribojančių alternatyvų. Šiuo atveju, kuomet asmuo ne savo noru praleido ligoninėje beveik septynerius metus, kompetentingos institucijos peržengė kompetencijos ribas, teigdamos jog ŽIV virusas daugiau neplito, tačiau tokiu būdu buvo itin apribota pareiškėjo laisvė.

H.M. prieš Šveicariją (2004 m.)

Kitu atveju, **Šveicarijos** pilietė **H.M.**, turėjusi žymių psichikos sveikatos sutrikimų, buvo apgyvendinta socialinės priežiūros namuose, prieš jos valią. Jai nebuvo leidžiama spręsti savarankiškai dėl gyvenamosios vietos, nors moteris teigė, jog ji sugeba pasirūpinti savo

higienos poreikiais, pati apsirengti, o jos sūnus esą gali gaminti jai maistą, be to ji nenorinti jo palikti gyventi vieno. Pareiškėja teigė, jog jai buvo neteisėtai atimta laisvė, kadangi kompetentingos institucijos įvardijo ją „gyvenant kaip vaiką“, o anot H.M., ji turėjo namus ir gaudavo pensiją. 2004m. EŽTT nustatė, jog Konvencijos 5 str. pažeistas nebuvo, kadangi nors pareiškėja ir buvo rūpinamasi namuose, ji atsisakė „bendradarbiauti“ su atsakingais specialistais. Taip pat jos gyvenamosios sąlygos buvo smarkiai suprastėjusios, dėl to apgyvendinimas ir hospitalizacija priežiūros namuose buvo atsakingas žingsnis norint užtikrinti tinkamą medicininę priežiūrą bei gyvenamąsias sąlygas.

KONVENCIJOS TAIKYMAS VAIKAMS

Konvencijos 5 str. yra taikomas ir **vaikams**, Teismas 1998 m. išaiškino tai nagrinėdamas **Nielsen bylą prieš Austriją**, kuomet pareiškėjas Nielsen, teigė, jog kuomet buvo 12 metų, jo motina, paguldė jį į psichiatrinę ligoninę dėl psichikos sveikatos sutrikimų ir tokiu būdu neteisėtai apribojo laisvę. Tačiau Teismas konstatavo, jog tėvai turi teisę spręsti kas yra geriausia jų nepilnamečiams vaikams, o toks žingsnis buvo itin atsakingas siekiant apsaugoti vaiko interesus ir sveikatą.

PROCESO TAISYKLIŲ PAŽEIDIMAI

Deja, dažnai psichikos sveikatos sutrikimų ar negalią turinčių asmenų teisės yra pažeidžiamos ir valstybinės institucijos ar įstaigos. Bylos, pareiškimai susiję su situacijomis dėl **per ilgo bylos svarstymo**, dėl **pažeidžiamų esminių proceso taisyklių**, tokių kaip **netinkama teismo sudėtis, aplaidus įrodymų rinkimas** EŽTT atsiduria itin dažnai.

D.N. prieš Šveicariją (2001 m.)

Šveicarijoje pilietė **D.N.** buvo teisiama pagal teismines sąlygas, pritaikytas psichikos sutrikimų turinčiam žmogui. Byla buvo nagrinėjama Administracinių bylų

apeliacinėje komisijoje, kurios pirmininku buvo paskirtas psichiatras gydęs nuteistą. Kiti komisijos teisėjai buvo ne psichiatrai ir turėjo remtis pirmininkaujančio psichiatro konstatuojama informacija. Pareiškėja D.N. teigė, jog buvo pažeistos Konvencijos 5 str. normos, reglamentuojančios teismų nešališkumą. 2001 m. EŽTT pripažino Šveicariją kalta ir išaiškino, jog byla privalo būti svarstoma kompetentingų asmenų, teismų nepriklausomumas ir nešališkumas yra esminis elementas teisinėje sistemoje, bei pabrėžė, jog sprendžiant laisvės atėmimo klausimą psichikos sveikatos sutrikimų turinčiam žmogui, komisijos ar teismo sudėtis privalo būti nešališka.

Megyeri prieš Vokietiją (1992 m.)

Labai svarbu užtikrinti tinkamą ir efektyvią asmens, turinčio psichikos sveikatos sutrikimų **gynybą**, tam jog būtų apsaugotos asmens teisės bei interesai. Štai **Vokietijoje, pilietis Megyeri** buvo nuteistas dėl kriminalinių nusikalstamų veikų įvykdymo ir buvo kalinamas psichiatrinėje ligoninėje dėl diagnozuotų psichikos sveikatos sutrikimų. Byla buvo peržiūrėta teismo, tačiau pareiškėjas neturėjo atstovo, kuris gintų jo interesus. Jis teigė, jog buvo pažeistas 5 Konvencijos straipsnis, dėl teisėto atstovavimo teisme. 1992m. EŽTT nustatė, kad šis pažeidimas buvo įvykdytas. Anot EŽTT, asmuo, kuris įvykdė nusikaltimą, tačiau negalėjo būti pilnai atsakingas už šią veiką, būtent dėl psichikos sveikatos sutrikimų, privalo turėti atstovą, kuris gintų asmens interesus ir teises, ypačingai tada, kai yra svarstomi asmens laisvės atėmimo klausimai, bausmės pratęsimo, nutraukimo ar atidėjimo klausimai. Negana to, paskirtas atstovas privalo atlikti savo darbą sąžiningai, apdairiai ir pirmenybę teikti tik savo ginamo asmens interesams.

Ereira prieš Portugaliją (2002 m.)

Portugalijos pilietis Ereira buvo kalinamas psichiatrinėje ligoninėje ikiteisiminio tyrimo metu. Dėl psichikos sveikatos sutrikimų jam buvo paskirtas **atstovas**, tačiau, vykstant bylos svarstymui, atstovas nesiėmė jokių veiksmų, į posėdį neatvyko, todėl Eireiros prašymas dėl paleidimo į laisvę buvo atmestas. 2002m. EŽTT užfiksavo Konvencijos 5

str. pažeidimą dėl nederamo atstovo elgesio, šiuo atveju, įtariamasis neturėjo adekvataus atstovo, kas turėjo būti užtikrinta pagrindiniam tikslui siekti – ginti p. Ereirą.

Pereira prieš Portugaliją (2005 m.)

Kompetentingos institucijos privalo užtikrinti ir tai, jog priimami sprendimai būtų realiai įgyvendinami, sąžiningi, atitinkantys realybę bei galimybes. Kitas **Portugalijos** pilietis Pereira buvo laikomas ligoninėje, nors buvo pripažintas nekaltu dėl nusikalstamos veikos atlikimo. Tačiau dėl klausimo paleisti jį į laisvę ar paskirti gydymą, turėjo būti atliktas psichiatrinis tyrimas, kurio, klinika atlikti negalėjo ilgą laikotarpį dėl personalo trūkumo. 2005m. Portugaliją EŽTT pripažino kalta dėl Konvencijos 5 str. pažeidimo, dėl institucijų aplaidumo priimant sprendimus ir švaistant laiką, kurių įvykdyti negali dėl paprasčiausių administracinių trikdžių.

Tam prieš Slovakiją (2004 m.)

Klaidų svarstant bylas įvelia ir **teismai**. Viena iš tokių bylų buvo kilęs ginčas tarp **Slovakijos ir jos piliečio Tam**. Tam buvo diagnozuota šizofrenija ir jis buvo kalinamas psichiatrinėje ligoninėje. Teisinės normos reglamentuoja privalomą kalinimo sprendimo bylos peržiūrėjimą, kas nebuvo atlikta. Pareiškėjas teigė Slovakiją įvykdžius Konvencijos 5 str. pažeidimus dėl neteisėto jo kalinimo bei bylos neperžiūrėjimo teisme. 2004m. EŽTT pripažino Slovakiją kalta. Tam laikymas ligoninėje nebuvo paremtas jokiais teisinėmis procedūromis, nebuvo pateikti teismo sprendimai, nurodymai ar panašios galios dokumentai. Taip pat Slovakijos teismas padarė klaidų neperžiūrint bylos ir tokiu būdu užkirto kelią adekvačioms interesanto garantijoms.

D.M. prieš Prancūziją (2002 m.)

Ypatingai dažnai pasitaikanti teismų klaida yra **per ilgas bylos svarstymas**. Konvencijos 5 str. nurodo, jog byla turi būti išnagrinėta kaip tik įmanoma greičiau, tačiau teismų praktikoje ne visada tai pavyksta ir tai sukelia akivaizdžių neigiamų padarinių. Vienas iš

tokių atvejų ginčas kilęs tarp **D.M. ir Prancūzijos**. Piliečiui buvo paskirta bausmė atlikti ją psichiatrinėje ligoninėje, kurioje jis atsidūrė 1997 m. gegužės mėn. Birželio mėn. asmuo įteikė teismui prašymą dėl bylos peržiūrėjimo ir skubaus jo išleidimo. Teismas sureagavo gavęs prašymą praėjus vieneriems metams ir 20 dienų ir išbraukė jį iš svarstomų bylų peržiūrėjimui. 2002m. EŽTT pripažino Prancūzijos teismą kaltu dėl pernelyg ilgo bylos svarstymo, neatitinkančio pareiškėjo interesų dėl skubaus išleidimo į laisvę.

Galamas prieš Graikiją (2004 m.)

Kitu atveju, **Graikijos pilietis Galamas** buvo išsiųstas į ligoninę dėl diagnozuotos paranojos, kur gydytojai jam paskyrė ir „**Internavimo sertifikatą**“ su tikslu paskirti **griežto režimo gydymą**, visiškai izoliuojant asmenį. Vėliau, asmuo buvo perkeltas į klinikas, kur gydytojai pripažino, jog Galamas elgesys ir būseną neatitiko jokių paranojos simptomų ir, jog nuolatinis laikymas klinikose yra nereikalingas. Pareiškėjas prašė klinikos panaikinti „Internavimo sertifikatą“, tačiau gydytojai atsisakė, teigdami neturintys teisės panaikinti viešą dokumentą. Galamas kreipėsi į teismą dėl sertifikato panaikinimo, tačiau teismas bylą išnagrinėjo tik po daugiau nei trejų metų. 2004m. EŽTT pripažino Graikijos teismą kaltu dėl per ilgo bylos nagrinėjimo. Ilgas svarstymo periodas gali būti pateisintas tik dėl ypatingai sudėtingų faktų figūruojančių byloje, tačiau, šiuo atveju aplinkybės buvo aiškios, todėl Graikijos teismo elgesys nepateisinamas.

Herczegfalvy prieš Austriją (1992 m.)

Negerbdami žmogaus orumo ir laisvės, ribas dažnai peržengia ir tokios įstaigos, kaip **psichiatrinės ligoninės. Austrijos** pilietis Herczegfalvy buvo kalinamas ligoninėje, kuriuo pagrindu ir kreipėsi į teismą teigdamas, jog ligoninė nesudarė jokių sąlygų jam bendrauti su išoriniu pasauliu, darbuotojai atsisakė siųsti jo korespondenciją. 1992m. EŽTT pripažino įstaigos kaltę dėl kelio užkirtimo vieninteliam kontaktui su artimaisiais likusiais už ligoninės ribų, dėl pagrindinių laisvių apribojimo.

Kenanas prieš Angliją (2001 m.)

Kalėjimo darbuotojai savo praktikoje kartais taip pat pamiršta logikos ir natūralaus žmogiškumo ribas. **Anglijoje kalinčiam Kenanui** buvo likusios 9 dienos iki bausmės atlikimo pabaigos ir išėjimo į laisvę. Vyriui buvo diagnozuoti asmenybiniai sutrikimai. Deja, Kenanui buvo pratęsta bausmė dar 28 dienoms, 7 iš jų jis turėjo praleisti izoliuotoje „vienutėje“ dėl konflikto, kilusio kalėjimo kasdienybėje. Būdamas izoliatoriuje, asmuo nusižudė. 2001m. EŽTT pripažino, jog kalėjimo darbuotojai pasielgė neapgalvotai ir neapdairiai. Asmeniui, turinčiam psichikos sveikatos sutrikimų, išėjimas į laisvę ir taip kelia nerimą, moralinių sunkumų, todėl uždarymas į izoliuotą patalpą prieš pat bausmės pabaigą buvo neapgalvotas ir per žiaurus sprendimas, bausmė buvo nežmoniška ir neproporcinga.

Teismų praktikoje vis dažniau pasitaiko bylų dėl žmogaus teisių pažeidimų. Viena iš labiausiai pažeidžiamų asmenų grupių, kuri turėtų sulaukti efektyvios pagalbos, tai asmenys, turintys psichikos sveikatos sutrikimų. **Sveikatos sutrikimai, negalia ar liga neturėtų būti traktuojami priežastimi** pagrindinėms teisėms ar laisvėms atimti, bei nėra pretekstas asmenų engimui ar ignoravimui. Taigi, apibendrinant galima teigti, jog žmogaus teisių apsauga nuo valstybės veiksmų ir šiandien išlieka svarbiu uždaviniu, bei yra akivaizdu, jog tai yra būtent ta sritis, kurioje tarptautinė teisė sparčiai tobulėja bei aktyvėja.